

11. Łukomski G. Wybrane problemy związane z obroną granic II Rzeczypospolitej. Geneza i organizacja Straży Granicznej i Korpusu Ochrony Pogranicza / Grzegorz Łukomski // Z dziejów polskich formacji granicznych 1918–1939 : studia i materiały. – T. 1. / red. nauk. B. Polak. – Koszalin : Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 1998. – S. 27–34.
12. Wawryniuk A. Od wojny do wojny: Granica wschodnia II Rzeczypospolitej potraktacie ryskim / A. Wawryniuk. – Chelm ; Lublin : Multiprof Krzysztof Kowalczyk, 2017. – 315 s.

Kotsan Natalia, Franchio Yulia. The Military Model of the Protection of the State Border of the Second Rzecz Pospolita: Experience for Modern States. The article studies the such notions, as «a state border» in general, and «models of state border's protection» in particular. The article is dedicated to the process and models of protectionthe Second Polish Republicborders. There are destinguished specific stages of formationthe institutional protection of the Second Polish Republiceastern borders. The peculiar features and positive moments of the institutional protection of Polish borderssafeguarding in the 20's and 40's of the 20th century are highlighted. The article also directly paid attention to prospective models of modern state borders' preservation, particularly the borders of Ukraine. The recommendations for countriesare generalized throughusage of the experience of military model's functioning targeted on safeguarding the border's of Second Polish Republic.

Key words: state border, model of state border safeguarding, borders protection institutions, border protection corps, Poland, Ukraine.

Коцан Наталья, Франчко Юлия. Военная модель охраны государственной границы Второй Речи Посполитой: опыт для современных государств. В статье исследуются и обобщаются понятие «государственная граница» в целом и модели ее охраны в частности. Рассмотрены процесс и модели охраны границы Второй Речи Посполитой. Выделяются специфические этапы формирования институционального обеспечения охраны восточной границы Второй Речи Посполитой. Освещаются специфические особенности и положительные моменты институционального обеспечения охраны границы Польши в 20–40-х гг. XX в. Анализируются перспективные модели охраны границ современных государств, в том числе и Украины, на основе опыта функционирования военной модели охраны границы Второй Речи Посполитой.

Ключевые слова: государственная граница, модель охраны государственных границ, институты охраны границ, Корпус охраны пограничья, Польша, Украина.

Стаття надійшла до редколегії
10.09.2017 р.

УДК 321.013:001.8

Роман Коцан

Питання класифікації кордонів у наукових дослідженнях

Розкрито й узагальнено поняття «державний кордон». Представлено його зміст в українському та зарубіжному законодавстві. Розкрито суть терміна «державний кордон» в українській і зарубіжній науковій думці. З'ясовано значення державних кордонів для кожної країни, оскільки вони позначають межі території, що належить їй, зі всіма ресурсами, які є матеріальними умовами життя суспільства. Розглянуто питання класифікації державних кордонів, що має важливе значення для розуміння всієї системи політичних кордонів, а також процесів, які відбуваються в прикордонних зонах, і розуміння впливу кордонів на міжнародні й міждержавні відносини. Розглянуто територіальні та нетериторіальні; природні й штучні кордони. Представлено такі класифікації кордонів: морфологічна (геометричні, астрономічні, звивисті); природно-географічна (сухопутні, водні, повітряні); генетична; за історичними умовами та послідовністю виникнення; функціональна (залежно від виконання бар'єрної, контактної функції чи бар'єрної й контактної водночас). Наголошено на важливості функціонального підходу до класифікації кордонів у дослідженнях як теоретичного, так і прикладного характеру (особливо це важливо для політології та регіоналістики, а також для розробки регіональної політики або стратегії розвитку прикордонних регіонів).

Ключові слова: державний кордон, класифікації, морфологічна класифікація, природно-географічна класифікація, генетична класифікація, функціональна класифікація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Значення державних кордонів велике для кожної країни, оскільки вони позначають межі території, що належать їй, зі всіма ресурсами, котрі є матеріальними умовами життя всякого суспільства. Державні кордони визначають також межі територіального верховенства країни, тобто повної й виняткової влади держави, забезпеченої всіма засобами примусу, передбаченими законодавством. Чітке розмежування ресурсів, що належить країнам, і меж їхньої верховної влади має властиве значення для запобігання конфліктам між ними та розвитку мирної співпраці на кордонах.

Для розуміння всієї системи політичних кордонів, процесів, які відбуваються в прикордонних зонах, впливу кордонів на міжнародні й міждержавні відносини важливим є питання їх класифікації. Воно розроблене представниками теоретичної лімології (науки про кордони). До праць такого типу можна віднести наукові розвідки Б. Родомана [15], В. Колосова [5, 6], М. Фуше [19], Ф. Моро-Дефаржа [11], Ф. Ратцеля [24], О. Дж. Мартінеса [21], Т. Коморницького [20], А. Макаричева [8], М. Орешіної [12] та ін. На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах глобалізації, інтеграції, інтернаціоналізації важливий функціональний підхід до класифікації кордонів у дослідженнях як теоретичного, так і прикладного характеру.

Мета статті – розкрити й узагальнити питання класифікації кордонів, розглянути функціональний підхід до цього питання та його роль у сучасних дослідженнях. **Головні завдання роботи** – розкрити й узагальнити поняття «державний кордон»; розглянути питання класифікації кордонів; розкрити суть функціонального підходу до цього; показати значення функціонального підходу до класифікації кордонів із погляду політології та регіоналістики, а також для розробки регіональної політики або стратегії розвитку прикордонних регіонів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Державні кордони – важливий елемент структури держав і межі їхніх державних територій. У процесі державотворення особливо важливими елементами є формування та забезпечення повноцінного, надійного режиму державних кордонів країни. Вагомість і необхідність їх дослідження полягають у тому, що державні кордони на карті й на місцевості позначають обмеження державної юрисдикції та суверенітету й, отже, окреслюють обсяг територіального верховенства країни від інших держав або територій, що не підлягають жодному суверенітету [17]. Державний кордон – це (у площинному розрізі) лінія на поверхні землі (суходолу й акваторії), яка фіксує горизонтальні межі території держави. У просторовому розрізі державний кордон – це вертикальна уявна площина, що проходить у повітряному просторі та в земних надрах через горизонтальну лінію кордону перпендикулярно до земної поверхні й відокремлює один державний кордон від іншого.

Виникнення поняття «державний кордон» пов'язують із появою інституту держави. Кордони визначали територію, яку монарх охороняв і захищав. Вона становила об'єкт податкового збору. У той час кордони не були чіткими й визначеними, вони часто переглядалися за результатами воєнних дій [3].

Відповідно до Закону України «Про державний кордон», кордон являє собою лінію та вертикальну площину, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України (суші, вод, надр, повітряного простору) [14].

У міжнародному праві під державними кордонами розуміють дійсні або умовні лінії, котрі відповідають конфігурації території держави й відокремлюють її від території інших країн, а також від території з міжнародним режимом (відкритого моря, повітряного простору над ним, космічного простору) [10, с. 356].

У політичній географії державний кордон – це гранична лінія суспільно-географічних систем державного рівня, а щодо геополітики – просторова межа сфери дії суверенітету держави та межа реального життєвого простору її населення. У зарубіжній політичній географії державний кордон визначають як межу державної юрисдикції – лінію, уздовж якої трапляються два державні суверенітети.

С. Коен уважав, що кордон – це «деякий символ, який орієнтує ландшафт до серцевини нації, означає розбудову нації». Учений зазначав: кордон – це не просто засіб механічної фіксації наявних політико-географічних реалій – він відображає процес розбудови нації, її централізації та є важливим елементом, цементує національну самоідентифікацію [7].

За О. Шаблієм, кордон (границя, межа) у географії – це завжди чітко визначена лінія на земній поверхні, яка відділяє одні явища від інших. Якщо це явища природні, то маємо природні межі

(наприклад між морем і сушею, материком та океаном); у тому випадку, якщо це явища суспільні, то межі (границі) будуть економічні (між економічними районами), етнічні (між націями); нарешті, якщо це явища державно-політичні, то між ними існують державні (політичні, політико-адміністративні) кордони, границі чи межі [18].

На думку Б. Родомана, кордон – це щось, розміщене між двома сутностями, межа поділу. Це «щось» зазвичай таке мале, порівняно з розділюваними явищами, предметами, сутностями, що ним можна знехтувати [15].

В. Колосов зазначає, що кордон і прикордонний простір – це соціально-географічна зона (уздовж кордону чи навколо пункту в межах країни), у межах якої спостерігаємо прикордонні процеси і явища [4].

Рада Європи розглядає кордони як рамки дії політичних систем. Ці рамки виконують суттєву функцію держав, насамперед установлення власної території як основи діяльності всіх систем і підсистем, на які теоретично розповсюджується національний суверенітет (наприклад національна система освіти, національна економіка, національна валюта, національна безпека, поліція, правосуддя тощо). Зрозуміло, що набір обмежень для всіх систем і підсистем держави в якомусь окремо взятому районі обов'язково викличе конфронтації, дисбаланси й навіть конфлікти в регіонах, розділених кордоном: часто їхні системи суперечитимуть одна одній чи ігноруватимуть одна одну, оскільки між ними нема достатньої кількості зв'язуючих ланок і договірних процедур. Територія прикордонних районів як система також бути має проаналізована з погляду наповнення відносинами та з урахуванням соціально-економічних, політичних, культурних та інших сил, які переходять з однієї сфери в іншу: наприклад у сфері культурних, соціальних, економічних, фінансових й освітніх відносин [9].

Мішель Фуше так характеризує кордони, які склались у світі: «Кордони являють собою елементарні просторові структури, що мають лінійну форму, а їхня функція зводиться до визначення порушення геополітичної безперервності в трьох площинах – реальній, символічній та уявній» [19]. Кордони встановлюють межі державного суверенітету; розділяють у просторі символічні співтовариства, тобто держави, кожна з яких має власний прапор, гімн, історію, інститути, що породжують для його громадян специфічні права й обов'язки: розділяють у просторі своє (тобто національну територію) та чуже (сусідню державу, а потім і весь світ) [19].

Ф. Моро-Дефарж відзначав, що кордони – це лінії, які розділяють сфери дії суверенітетів. Політичні кордони, на його думку, є одночасно зовнішньою оболонкою певної держави й лінією контакту з її сусідами. Сучасні кордони встановлюються паралельно зі створенням механізму, здатного забезпечувати суверенітет на певній території й управляти її населенням. Оболонка вказує на межі розповсюдження суверенітету та його прояви. Кордон також виконує символічну функцію позначення меж країни [11].

Оскільки територія – це невід'ємна складова частина держави, то її розмежування між сусідніми країнами – це процес цілком закономірний, однак кожному історичному типу держави притаманні свої особливості територіального розмежування.

Значення державних кордонів велике для кожної держави, оскільки вони позначають межі території, що належать їй, зі всіма ресурсами, що є матеріальними умовами життя будь-якого суспільства. Державні кордони визначають також межі територіального верховенства держави, тобто повної й виняткової влади держави, забезпеченої всіма засобами примусу, передбаченими її законодавством. Чітке розмежування ресурсів, що належить державам, і меж їхньої верховної влади має важливе значення для запобігання конфліктам між ними та розвитку мирної співпраці на кордонах.

Для розуміння всієї системи політичних кордонів, процесів, які відбуваються в прикордонних зонах, впливу кордонів на міжнародні й міждержавні відносини істотним є питання класифікації кордонів. Так, виділяють територіальні та нетериторіальні кордони [16]. Прийнято також розрізняти природні й штучні кордони.

Поняття природних кордонів належить Страбону (I ст. н. е.), який указав на наявність природних кордонів між грецькими полісами. Штучні кордони встановлюються за допомогою кордонних символів за участю держав [7]. Перша класифікація штучних кордонів здійснена лордом Дж. Керзоном, який виділяв такі кордони: астрономічні (проведені за лініями, паралелями та меридіанами); математичні, що поєднують дві точки земної поверхні; відносні (визначаються відповідно до певної лінії й уключають прямі лінії та дуги кола). Також він виділяв кордони розділові й контактні [5].

Французький історик Люсьєн Фебвр зазначав, що «в давнину кордони ніколи не були лініями, а переважно являли собою зони». Інший дослідник Ф. Ратцель указує на те, що між ХІХ та ХХ ст. лінійні кордони були ознаками найрозвиненіших цивілізацій, а їхня чітка наявність характерна хіба що для Європи [16]. У ХХ ст., завдяки розвитку картографії та геодезії, політичні кордони скрізь перетворилися на геометричні абстракції.

Існують також такі класифікації кордонів, як морфологічна, природно-географічна, генетична, функціональна, за історичними умовами й послідовністю виникнення.

За морфологією виокремлюють геометричні, астрономічні та звивисті кордони.

Кордони можна класифікувати також за генезою формування. Історичний критерій передбачає їх поділ на антецедентні, субсеквентні та реліктові. Антецедентні («піонерні») кордони з'явилися на безлюдній або слабоосвоєній території. Субсеквентні («наступні») встановлювалися на територіях з усталеним культурним і мовним розмежуванням і, по можливості, урахували ці відмінності території. Більшість сучасних кордонів Європи є такими. «Накладені» кордони теж делімітувалися на вже заселених територіях з усталеним етнічним розмежуванням. Але з тих чи інших причин договірні сторони ігнорували наявні реалії. Реліктові кордони успадковані від минулих історичних епох. У свій час вони розмежовували відмінні в етнічному або економічному відношенні території, нині перестали виконувати функцію кордону, але бар'єр цей і досі залишається [13].

За природно-географічною ознакою кордони поділяють на сухопутні, водні (річкові, озерні, морські) та повітряні. Сухопутний кордон – це лінія, що відділяє сухопутну територію однієї держави від іншої. Такі кордони встановлюються між державами в договірному порядку на місцевості; річкові й озерні кордони, як і сухопутні, – у договірному порядку. На судноплавних річках кордон, зазвичай, проводиться посередині головного фарватера чи по лінії найбільших глибин. На несудноплавних річках і струмках кордони проводять або посередині річки, або посередині її головного рукава. На прикордонних озерах та водоймах кордон установлюють прямими лініями, які з'єднують виходи державного кордону до берегів водойми. Морські кордони є переважно державними. Морські простори, що входять до складу держави, є частиною морських просторів Світового океану, котрі поділяються на три великі групи:

- простори, що входять до складу території прибережної держави;
- простори, що не входять до складу території прибережної держави, але прибережна держава має на них певні визначені міжнародним правом суверенні права;
- простори, на які не поширюється юрисдикція жодної з держав [2].

Морськими кордонами держави є зовнішні межі її територіального моря або лінія розмежування територіальних морів суміжних чи протилежних держав. Зовнішні межі територіального моря встановлюються законодавством прибережної держави відповідно до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного морського права [2].

Існують державні кордони, які збігаються з просторовими, етнічними, культурними й лінгвістичними рубежами, що визначає їхній бар'єрний і конфліктний характер. Такі кордони іменують фронтальними. Особливий вид кордонів між макрорегіонами складається тоді, коли великі держави прагнуть захистити свої дійсні або уявні кордони за межами своєї державної території. Ці кордони називають критичними [22, с. 328].

Залежно від характеру взаємодії держав розрізняють два типи кордонів – з екстенсивною й інтенсивною взаємодією. Перший уключає глухі кордони, що проходять по природних бар'єрах; глухі без чітко вираженого природного бар'єра, що розділяють маловикористовувані території, й асиметричні, або напівглухі, що мають у прикордонній смузі одиночний населений пункт. Другий тип уключає кордони з підвищеною локальною взаємодією, коли по обидва боки кордону розміщені населені пункти; кордони, що перетинають єдину смугу сільського розселення з наявністю прикордонного переходу; кордони, які перетинають єдину міську систему розселення з багатьма дорогами, що проходять через кордон, у тому числі транзитними [22, с. 355].

Ураховуючи характер історичних обставин формування, виокремлюють групу колоніальних кордонів та кордонів, нав'язаних в односторонньому порядку.

За послідовністю формування виділяють кордони, сформовані протягом певного періоду, наприклад довоєнні (до Другої світової війни), післявоєнні.

За динамікою державні кордони поділяють на стійкі й мінливі. Стійкий характер, наприклад, мають кордони західноєвропейських держав.

У функціональному аспекті кордони розрізняють за тим, яку функцію та наскільки вони виконують (бар'єрну, контактну чи бар'єрну й контактну водночас).

Відповідно до запропонованого О. Дж. Мартінесом функціонального підходу, кордони поділяють на відчужувальні (*alienated*), співіснуючі (*co-existent*), взаємозалежні (*interdependent*) та інтегровані (*integrated*) [21]. В основу типології покладено ступінь інтегрованості – від запровадження прикордонного регіону до утворення повністю інтегрованих територій.

Функціональний підхід має за основу класифікації кордонів. Так уважає польський географ Т. Коморніцкі. Він називає головною функцією кордону бар'єрну, що проявляється як військова (бар'єр для чужоземної військової агресії), економічна (бар'єр для руху товарів), цивільна (бар'єр для вільного переміщення людей). Однак, зазначає Т. Коморніцкі, зі зміною функцій кордонів у Західній і Східній Європі незмірно зростає роль кордонів в інтеграційних процесах, що зробило головними показниками рівень проникності та пропускну здатності кордону [20].

Англомовні відповідники поняття «кордон» дають досить повне уявлення про різноманітні функції, що позначаються сьогодні цим терміном. За А. Макаричевим, кордони можуть бути обмежувачами, демаркаторами територіального простору (*boundaries*); лініями переходу на суміжну територію (*borders*); периферійними одиницями (*margins*); лініями стикування із сусідами (*frontiers*); регіональними одиницями, специфічність яких сформована тісною співпрацею із сусідами й мультикультуралізмом (*borderlands*). Існує ще поняття *de-bordering*, яке не має адекватного перекладу українською мовою. Ним позначають процес зниження значущості кордонів під впливом процесів транснаціоналізації [8].

За М. Орешиною, кордон може бути зоною розколу, розподілу, фільтрації, взаємодії, співробітництва, кооперації, з'єднання. Він може виступати також засобом організації території, соціокультурним рубежем тощо. Одна якість кордону здатна переходити в іншу. Кордони виступають у ролі розмежувальних рубежів і допомагають конструювати простір в уяві [12].

Функціональний підхід до класифікації кордонів проявляється в дослідженнях як теоретичного, так і прикладного характеру. Особливо це важливо для політології й регіоналістики, не меншою мірою – для розробки регіональної політики або стратегії розвитку прикордонних регіонів. Тут з'являються такі наслідки функціонування кордонів до прилеглих територій, як периферійність, прикордонність; або ознаки кордону – бар'єрність, контактність. Так, Д. Амоголонова та Т. Скринникова звертають увагу на абстрактний зміст поняття «кордони»: вони встановлюють межі, за допомогою яких держави чи соціальні групи відокремлюються одна від одної, а також створюють модель розмежування категорій свідомості. Периферійність і прикордонність змушують творців ідеологій відшукувати особливі цінності, апеляція до яких спроможна мобілізувати етнічність чи регіональну свідомість, не виходячи за рамки політичних норм і кордонів. На цьому ґрунті може виникати симбіоз «урізаного» націоналізму й політизованої етнічності. Реальні політичні кордони (як і реальна історія) відіграють при цьому опосередковану роль і можуть ігноруватися, якщо цього вимагатимуть інтереси моделювання [1].

Для регіоналістики та регіональної політики особливо важливі ті властивості кордону й прикордоння, які зумовлюють взаємовпливи та взаємодію різних локальних культур. Адже фактор соціальної й культурної дистанцій, крос-культурні відмінності часто набувають стресогенного характеру саме в зоні прикордоння.

Географи-міжнародники увели в обіг поняття «бар'єрність» і «контактність» як критерії оцінювання рівня прикордонної безпеки, а також тих процесів, які відбуваються на кордоні та на прикордонних територіях. Першим терміном позначається здатність кордону бути ефективним рубежем проти нелегальних і небажаних транскордонних потоків, другим — спроможність забезпечити проникність для потоків бажаних. У зв'язку з цим постійно зазнають уточнень поняття «прикордоння» («пограниччя», «порубіжжя»); «транскордонна територія»/«регіон» («трансгранична» «територія»/«регіон»); «транскордонні структури»; «транскордонне співробітництво» («співпраця»); «прикордонне співробітництво» тощо. Термін «прикордоння» («пограниччя», «порубіжжя» – *borderland*), зазвичай, застосовують на означення прилеглої до кордону (з одного або з обох боків) зони, виділення якої здійснюється на основі сукупності специфічних ознак, важливих для досягнення певної мети.

Прикордонна територія – ареал, у якому відбувається реальна або потенційна взаємодія (взаємовплив) сусідніх держав. Транскордонна територія – відносно цілісна природно-антропогенна система, що складається щонайменше з двох взаємопов'язаних прикордонних територій і є сферою геополітичних інтересів сусідніх країн.

За всієї мінливості та рухливості міждержавних кордонів під час їх вивчення все ж можна орієнтуватися на якусь підсумкову функцію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Питання класифікації державних кордонів важливе для розуміння всієї системи політичних кордонів, а також процесів, які відбуваються в прикордонних зонах, та розуміння впливу кордонів на міжнародні й міждержавні відносини. Розрізняють територіальні та нетериторіальні; природні й штучні кордони. Сьогодні існують різні класифікації кордонів: морфологічна (геометричні, астрономічні, звивисті кордони); природно-географічна (сухопутні, водні, повітряні); генетична; за історичними умовами та послідовністю виникнення; функціональна (залежно від виконання бар'єрної, контактної функції чи бар'єрної й контактної водночас). У сучасних умовах важливим є функціональний підхід до класифікації кордонів у дослідженнях як теоретичного, так і прикладного характеру (особливо це важливо для політології й регіоналістики, а також для розробки регіональної політики чи стратегії розвитку прикордонних регіонів). У подальших наукових дослідженнях наша увага буде зосереджена на питаннях функціонування кордонів, розвитку прикордонних територій і політичних особливостях цих процесів.

Джерела та література

1. Амоголонова Д. Д. Пространство идеологического дискурса постсоветской Бурятии / Д. Д. Амоголонова, Т. Д. Скрынникова // Полис. – 2005. – № 3. – С. 53–54.
2. Антонович М. М. Міжнародне публічне право : [навч. посіб.] / М. М. Антонович. – Киев : Вид. дім «КМ Академія», Алерта, 2003. – 308 с.
3. Граница : понятие и термины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.strana-oz.ru/?numid=7&article=307>
4. Границы в общественной географии и общественно-географической реальности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://skyglobe.ru/referat/29478>.
5. Колосов В. А. Геополитика и политическая география / В. А. Колосов, И. С. Мироненко. – Москва : Аспект Пресс, 2001, – 479 с.
6. Колосов В. А. Теоретическая лимнология: новые подходы / В. А. Колосов // Международные процессы. – 2003. – № 3 (сентябрь-декабрь) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.intertrends.ru/three/004html>.
7. Кордон: визначення, види, функції, проблема якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://djerelo.com/shpargalki/128-politology/geopolituka-shulga/8523-06-kordon-vyznachennya-vydy-fynkc%D1%96yi-problemaya-yakost%D1%96>
8. Макарычев А. С. Метафоры регионализма в международно-политическом дискурсе / А. С. Макарычев. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.goodle.com/search>.
9. Методические материалы по организации приграничного сотрудничества местных и региональных властей Европы. Совет Европы. – 2-е изд. // Приграничное сотрудничество в Европе. – № 4. – Страсбург, 1995. – С. 9–10.
10. Міжнародне право: основні галузі / за ред. В. Г. Буткевича. – Київ : Либідь, 2004. – 816 с.
11. Моро-Дефарж Ф. Введение в геополитику / Ф. Моро-Дефарж. – Москва : Конкорд, 1996.
12. Орешина М. А. Регион как объект социально-гуманитарных исследований / М. А. Орешина // Политическая наука. – 2003. – № 3. – С. 154.
13. Політична географія і геополітика : [навч. посіб.] / Б. П. Яценко, В. І. Стафійчук, Ю. С. Брайчевський та ін. ; за ред. Б. П. Яценка. – Київ : Либідь, 2007. – 255 с.
14. Про Державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – С. 1.
15. Родоман Б. Б. Основные типы географических границ / Б. Б. Родоман // Географические границы. – Москва, 1982. – С. 20.
16. Точки та лінії: топографія у глобальному просторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=7194.
17. Трохимчук С. В. Загальна політична географія з основами геополітики / С. В. Трохимчук. – Львів : РВВ Львів. ун-ту, 1997. – 104 с.
18. Шаблій О. І. Соціально-економічна географія України : навч. посіб. / О. І. Шаблій. – Львів : Світ, 2000. – 680 с.

19. Foucher M. Europa Koztarsasag. Tortenelmekes geografiakkozott / M. Foucher. – Bud. : Naplilag kiado, 1990. – P. 74–75.
20. Komornitcki T. Granice Polski / T. Komornitcki. – Warsawa, 1999. – S. 25.
21. Martinez O. J. Border People. Life and Society in the U.S. / O. J. Martinez. – Mexico Borderlands ; Tuscon, 1994.
22. The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives / ed. by B. Warf, S. Areas. – London ; Nev-York, 2009.

Kotsan Roman. The Problem of State Borders Classification in Scientific Research. The meaning of the term «state border» was defined and generalized. The meaning of the concept of «state border» in Ukrainian and foreign legislation was presented. The essence of the concept of «state border» in Ukrainian and foreign scientific opinion was investigated. The importance of state borders for each country has been found, as they represent the territory that belongs to it, with all the resources that lay the material foundation of society. The problem of classification of state borders was studied, which is important for understanding the entire system of political boundaries and the processes taking place in the border areas as well as understanding the impact of borders on the international and interstate relations. Territorial and nonterritorial boundaries; natural and artificial boundaries were studied. The following classification of the boundaries were presented: morphological (geometrical, astronomical, winding borders); natural and geographical (land, water and air borders); genetic; by historical conditions and sequence of occurrence; functional (depending on its functioning as a barrier, or contact field or both at the same time). the importance of a functional approach to classification of the borders in both theoretical and applied research was emphasized (this is especially important for Political and Regional Studies, and for regional policy development or strategy of border regions development).

Key words: state border, classifications, morphological classification, natural and geographical classification, genetic classification, functional classification.

Коцан Роман. Вопросы классификации границ в научных исследованиях. Раскрывается и обобщается понятие «государственная граница». Представлено содержание в украинском и зарубежном законодательстве. Раскрывается сущность понятия «государственная граница» в украинской и зарубежной научной мысли. Выясняется значение государственных границ для каждой страны, поскольку они обозначают границы территории, принадлежащей ей, со всеми ресурсами, которые являются материальными условиями жизни общества. Рассматриваются вопросы классификации государственных границ, что является важным для понимания всей системы политических границ, а также процессов, происходящих в приграничных зонах, и понимания влияния границ на международные и межгосударственные отношения. Рассмотрены территориальные и нетерриториальные границы (природные и искусственные). Представлены следующие классификации границ: морфологическая (геометрические, астрономические, извилистые границы); природно-географическая (сухопутные, водные, воздушные границы); генетическая; по историческим условиям и последовательности возникновения; функциональная (в зависимости от исполнения барьерной, контактной функции или барьерной и контактной одновременно). Подчеркивается важность функционального подхода к классификации границ в исследованиях как теоретического, так и прикладного характера (особенно это важно для политологии и регионалистики, а также для разработки региональной политики или стратегии развития приграничных регионов).

Ключевые слова: государственная граница, классификации, морфологическая классификация, естественно-географическая классификация, генетическая классификация, функциональная классификация.

Стаття надійшла до редколегії
22.09.2017 р.

УДК 321 (438)

Віталій Лесняк

Зарубіжний досвід забезпечення основних інституційних засад громадянського діалогу (на прикладі Республіки Польща)

У статті здійснено аналіз сутності громадянського діалогу, умов та механізмів його забезпечення в Польщі. На основі аналізу наукової літератури та законодавчих норм виконано основні завдання дослідження. Окреслено умови розвитку громадянського суспільства в Польщі, визначено інституційні основи громадянського діалогу. Особливу увагу приділено визначенню основних засад партнерства та форм фінансової й позафінансової співпраці